

УДК 349.3

*Галина Анатоліївна Трунова,
старший науковий співробітник
відділу цивільно-правових наук
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0002-1829-2561*

ЗАХИСТ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ефективні механізми захисту права на соціальне забезпечення – це ключові елементи системи соціального захисту, які забезпечують як реальну можливість доступу людини до соціальних виплат, так і досягнення належного рівня соціального забезпечення. В умовах воєнного стану, зі зростанням соціальних ризиків, такі механізми набувають критичного значення як життєво необхідна умова для збереження життя та здоров'я людини, гарантування мінімального прожиткового мінімуму та доступу до критично важливих соціальних послуг.

Правозастосовна практика свідчить про численні недоліки чинного механізму захисту права людини на соціальне забезпечення. Позасудовий механізм оскарження рішень не функціонує належним чином, а актуальні статистичні дані відсутні. Навіть прийняття довгоочікуваного Закону України «Про адміністративну процедуру» поки що не призвело до істотного покращення ситуації у цій сфері. Водночас адміністративні суди залишаються перевантаженими значною кількістю соціальних спорів, що зумовлює тривалі строки розгляду відповідних справ, іноді – роками.

Огляд літератури. Вивчення проблеми захисту права людини на соціальне забезпечення належить до пріоритетних напрямів сучасної вітчизняної юридичної науки. Серед провідних науковців, які досліджують ці проблеми, слід відзначити: К. Бориченко, В. Городовенко, Є. Краснова, Л. Малюгу, О. Тищенко та ін. У контексті досліджуваного питання надійним базисом слугують висновки та дослідження проведені під егідою ЄС, Ради Європи, МОП, ОЕСР. Водночас воєнний стан створює бар'єри для ефективної реалізації права на соціальне забезпечення та його захисту, що зумовлює необхідність розробки й упровадження вдосконалених механізмів захисту конституційних гарантій соціального забезпечення.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні проблеми захисту права людини на соціальне забезпечення в умовах воєнного стану, аналізі вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, вивченні правозастосовної практики та формуванні окремих пропозицій у питанні удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності захисту права на соціальне забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Право на ефективний захист права на соціальне забезпечення закріплено у ст. 8 Загальної декларації прав людини 1948 року і статті 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року. У Загальному коментарі № 19 до ст. 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (право на соціальне забезпечення) (2008 р.) Комітет з економічних, соціальних і культурних прав ООН наголосив на важливості забезпечення наявності належних засобів правового захисту та відповідальності за порушення соціальних прав у рамках національних правових систем. Держави зобов'язані забезпечити доступність засобів правового захисту, судового чи адміністративного характеру, для постраждалих осіб або груп. Такі засоби правового захисту повинні бути «доступними, прийнятними за ціною, своєчасними та ефективними» [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 70 Конвенції МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 року кожна особа, яка звернулася із запитом на отримання допомоги, має право на апеляцію в разі відмови у наданні допомоги та право на оскарження стосовно якості або розміру допомоги. Рекомендацією МОП № 202 про мінімальні рівні соціального забезпечення 2012 року визначено

принцип ефективності й доступності процедур подання і розгляду скарг та апеляцій у галузі соціального забезпечення.

У Європі базовим документом у сфері захисту прав людини є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (далі – Конвенція) від 4 листопада 1950 року. Конвенція закріплює низку прав і свобод, які держави-учасниці зобов'язуються гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією. Вона стала наступним кроком уперед у забезпеченні ефективного захисту прав людини. Права, закріплені в Конвенції та протоколах до неї, користуються широким захистом і, хоча вони за своєю суттю є громадянськими та політичними, «багато з них мають соціальні та економічні наслідки». Як Суд, так і Європейська Комісія з прав людини дійшли висновку, що не існує «чіткої межі», яка б розділяла сферу економічних і соціальних прав від кола дії Конвенції. Отже, Конвенція є «проникною» для соціальних прав, якщо її тлумачити динамічно та конструктивно [2, с. 5–7].

Захист права людини на соціальне забезпечення гарантується також діяльністю органу конституційної юрисдикції, який у межах своїх повноважень здійснює конституційний контроль з метою гарантування дотримання та реалізації відповідних прав і свобод людини, а інститут конституційної скарги є важливим інструментом захисту соціальних прав.

Безальтернативним засобом захисту права на соціальне забезпечення залишається судовий захист. Однак ефективність судового захисту права на соціальне забезпечення доволі низька, зважаючи на строки розгляду справ та проблеми з виконанням судових рішень.

Протягом 2024 року в судах відкрито 220,4 тис. проваджень, у яких відповідачем або третьою особою є орган Пенсійного фонду України, з них 208,3 тис. проваджень на суму 1 757,6 млн грн – за позовами щодо пенсійного забезпечення [3]. Надзвичайно велика кількість судових справ свідчить про проблеми як з реалізацією права на пенсію, так і з механізмом оскарження рішення в межах адміністративної процедури. Закон України «Про адміністративну процедуру» закріплює презумпцію правомірності дій та вимог особи, згідно з якою не особа повинна доводити правомірність своєї позиції, а саме адміністративний орган повинен вжити заходів, щоб всебічно з'ясувати обставини справи [4, с. 89]. В Україні існує довгострокова структурна проблема з виконанням судових рішень щодо пенсій та соціальних виплат, що зумовлена фінансовою неспроможністю держави виконувати свої зобов'язання. За останні п'ять років кількість таких рішень зросла у понад 26 разів – до 758 тисяч рішень. Загальна сума боргу станом на 2025 рік становить майже 85 млрд грн [5].

Невиконання або надмірно тривале виконання національних судових рішень було підставою звернень до Європейського суду з прав людини та прийняття пілотного рішення у справі *Юрій Миколайович Іванов проти України* від 15 жовтня 2009 року. Суд зазначив, що з метою вирішення цієї проблеми необхідно без зволікань здійснити конкретні реформи в українському законодавстві та адміністративній практиці [6]. У зв'язку з відсутністю результатів 12 жовтня 2017 року Суд ухвалив рішення у справі *Бурмич та інші проти України*, що об'єднало понад 12 тис. заявників. Суд вирішив вилучити заяви типу «Іванов» (12 143 справи) з реєстру справ Суду та постановив, що скарги, викладені в цих заявах, мають бути вирішені в рамках вжиття заходів загального характеру, що мають бути представлені владою на національному рівні, як того вимагає виконання пілотного рішення у справі *Юрій Миколайович Іванов проти України*, включаючи забезпечення належного та достатнього відшкодування за порушення Конвенції [7].

Системною проблемою державного рівня у контексті захисту права людини на соціальне забезпечення є відсутність дієвого механізму соціального діалогу в розробленні законодавства щодо соціального страхування, а також одноосібна участь держави у визначенні соціальної політики. З 1 січня 2023 року було ліквідовано Фонд соціального страхування згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 21.09.2022 № 2620-IX. Принагідно зазначимо, що управління Фондом соціального страхування України здійснювалося на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців, до того ж саме правління затверджувало порядок призначення, перерахування та проведення страхових виплат Фонду соціального страхування України [8]. Системі соціального страхування були притаманні власні позасудові механізми захисту прав громадян, застрахована особа могла зверну-

тися до спеціальної комісії Фонду соціального страхування України з питань вирішення спорів [9, с. 349–356]. Відповідно до постанови Фонду від 12.09.2017 № 45 «Про затвердження Положення про спеціальну комісію Фонду соціального страхування України з питань вирішення спорів» комісія Фонду була постійно діючим органом, до складу якого на громадських і паритетних засадах входили по три представники держави, застрахованих осіб і страхувальників. На тих самих засадах при робочих органах виконавчої дирекції Фонду створювалися такі самі комісії із залученням представників місцевих органів виконавчої влади, застрахованих осіб і страхувальників (по два від кожної сторони). Основне завдання комісій полягало у вирішенні по суті спорів, що виникають із правовідносин, урегульованих Законом «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування». Спір між сторонами розглядався за письмовою заявою зацікавленої сторони. Рішення комісії визнавалося обов’язковим для виконання сторонами спору [10].

Соціальний діалог є одним із головних стовпів Європейської соціальної моделі – об’єднувальної та захисної системи, в межах якої соціальна справедливість і ефективні економічні результати є сумісними цілями [11]. Європейська соціальна модель, включаючи державу загального добробуту, а також участь соціальних партнерів у формуванні політики, сприяє зменшенню значної соціальної нерівності в суспільстві. Соціальний діалог надає працівникам можливість висловлювати свою позицію та дає змогу брати участь в ухваленні рішень на рівні підприємства, а також забезпечує участь як працівників, так і роботодавців у формуванні соціальної політики [12, с. 50].

З метою відповідності організаційно-управлінських засад у сфері соціального страхування його фундаментальним принципам, а також на шляху євроінтеграції України необхідно забезпечити перетворення Пенсійного фонду України на неприбуткову самоврядну організацію з паритетним управлінням.

Водночас вітчизняна державна соціальна політика у питаннях реалізації права громадян на соціальний захист визначається крізь призму економії бюджетних коштів у супереччя положенням Основного Закону та страховим принципам функціонування системи загальнообов’язкового державного соціального страхування.

В академічних джерелах наголошується, що програми соціального захисту повинні охоплювати доступні та ефективні механізми подання скарг, які гарантують анонімність, допускають як індивідуальні, так і колективні скарги, а також є належно забезпеченими ресурсами та культурно відповідними. Процедури розгляду скарг мають передбачати процес оскарження, який є незалежним, доступним, простим, справедливим і ефективним. До того ж підхід до соціального захисту, заснований на правах людини, передбачає, щоб прозорість, підзвітність і доступність були невід’ємною складовою розробки політик та програм. Однак політики часто не враховують, чи програми соціального захисту сприяють, чи перешкоджають реалізації прав людини, натомість зосереджуючись на таких питаннях, як ефективність витрат, розподільчі наслідки та стимули до праці [13, с. 13–16].

Розгляд зарубіжного досвіду системи оскарження у сфері соціального забезпечення свідчить про впровадження обов’язкових досудових процедур врегулювання соціальних спорів. Так, у Швейцарії, Італії, Франції, Іспанії та Нідерландах заявники зобов’язані спершу подати скаргу до органів соціального забезпечення, перш ніж оскаржувати те саме рішення в суді, адміністративна перевірка є обов’язковою умовою для подальшого судового розгляду. Однією з головних переваг процедури адміністративної скарги є її безкоштовність. Подання скарги до компетентного адміністративного органу у більшості країн не потребує витрат [14].

Невід’ємною складовою ефективного захисту соціальних прав є інститут омбудсмена. Наразі в рамках євроінтеграційних процесів спостерігається законодавча активність щодо удосконалення правового регулювання цього інституту. Зокрема, на розгляді в парламенті перебуває проєкт Закону про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (реєстр. № 13181 від 17.04.2025), який, за пояснювальною запискою, сприятиме підвищенню рівня захисту прав і свобод людини в Україні, посилить інституційну спроможність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини відповідно до Паризьких і Венеційських принципів, передових практик НІПЛ, а також наблизить національне законодавство до вимог Директиви Ради (ЄС) 2024/1499 від 7 травня 2024 року та Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1500 від 14 травня 2024 року [15].

Розглядаючи питання захисту права на соціальне забезпечення, необхідно звернути увагу й на питання розширення приватно-правових засад у правовому регулюванні права на соціальний

захист. Розвиток соціальних послуг, децентралізація соціального забезпечення, вирішення проблеми довгострокового догляду та деінституціалізація зумовлюють необхідність розгляду питання захисту соціальних прав у новітній парадигмі. Актуалізується питання розгляду справ у порядку цивільного судочинства, а також розвиток альтернативних процедур вирішення спорів.

У вітчизняних наукових джерелах до альтернативних способів вирішення спорів у сфері соціального забезпечення віднесено: запровадження інституту медіації в Україні; надання повноважень третейським судам розглядати окремі малозначні спори з соціального забезпечення [16, с. 13].

Висновки. В умовах воєнного стану, швидких соціальних змін, інтенсифікації соціальних ризиків і відсутності достатніх фінансових ресурсів держави актуалізується питання щодо розробки нових підходів у захисті права на соціальне забезпечення, заснованому на людоцентричному підході. Нормативне закріплення адміністративної процедури формує належний інституційно-правовий фундамент та відкриває довгоочікувані перспективи для забезпечення ефективної реалізації й належного захисту права на соціальне забезпечення. Такий підхід ґрунтується на пріоритеті прав і свобод людини та відповідає міжнародно-правовим стандартам.

Відсутність статистичної інформації про результати оскарження рішень Пенсійного фонду України свідчить про брак прозорості та транспарентності правових положень соціального забезпечення в Україні, що потребує якнайшвидшого усунення. У цьому випадку йдеться про проблему відсутності моніторингу правозастосування у сфері соціального забезпечення, який у механізмі реалізації права на соціальне забезпечення є невід’ємною складовою удосконалення правових норм.

Дефіцит участі соціальних партнерів в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням підриває ефективність соціальної політики держави та обмежує доступ застрахованих осіб до дієвих механізмів захисту права на соціальне забезпечення, які могли б функціонувати на рівні фондів соціального страхування за участю соціальних партнерів.

Розширення приватно-правових засад у правовому регулюванні права на соціальний захист, деінституціалізація у сфері соціальних послуг та необхідність комплексного унормування потреб у довгостроковому догляді як масштабованому соціальному ризику потребують впровадження альтернативних процедур вирішення спорів у сфері соціального захисту, зокрема інституту медіації.

Список використаних джерел

1. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 19: The right to social security (Art. 9 of the Covenant). 4 February 2008. E/C.12/GC/19. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=4slQ6QSmLBEDzFEovLCuW1a0Szab0oXTdImnsJZZVQdrCvvLm0yy7YCiVA9YY61Z8YHJWla0qOfZ9fbBAjHL%2Ft85RO2hJnLTuaYFs2c0EjfqPZ9jzOmvcmMVZ5TrXkOB>
2. Gómez Heredero A. Social security as a human right. The protection afforded by the European Convention on Human Rights. Social Policy Department, Directorate General of Social Cohesion Council of Europe. 2007. 69 p.
3. Звіт Про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2024 році. URL: https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2025/05/Zvit_2024.pdf
4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: О. Ф. Андрійко, В. М. Бевзенко та ін.; за заг. ред. В. П. Тимошука. Київ, 2023. 545 с.
5. Уряд визначив чіткий та прозорий підхід до виплат за судовими рішеннями для всіх пенсіонерів. Міністерство соціальної політики України. 17 липня 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vyznachyv-chitkyi-taprozoryi-pidkhyd-do-vyplat-za-sudovymy-rishenniamy-dlia-vsikh-pensioneriv>
6. Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Заява № 40450/04) Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 15.10.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text
7. Справа «Бурмич та інші проти України» (Заява № 46852/13 та інші) Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 12.10.2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-192193%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-192193%22]})
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV (в редакції від від 02.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/ed20220402#n60>
9. Трунова Г. А. Захист прав громадян у сфері соціального страхування у позасудовому порядку. *Правова держава*. 2021. Вип. 32. С. 349–356. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-349-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2021_32_39

10. ФСС визначився з правилами роботи спеціальної комісії з питань вирішення спорів. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-fss-opredelilsya-s-pravilami-raboty-specialnoj-komissii-po-voprosam-razresheniya-sporov>
11. Araújo S., Meneses M. P. The effectiveness of social dialogue as an instrument to promote labour justice. Comparative Report. Ref. Ares(2018)6582945 – 20/12/2018. 45 p. URL: <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5c0334675&appId=PPGMS>
12. Ghellab Y., Varela N., Woodall J. Social dialogue and social security governance: A topical ILO perspective. *International Social Security Review*. 2011. Volume 64. Issue 4. P. 39–56. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_dialogue/%40dialogue/documents/publication/wcms_172208.pdf
13. Sepúlveda M., Nyst C. The Human Rights Approach to Social Protection. 2012. 72 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/EPoverty/HumanRightsApproachToSocialProtection.pdf>
14. Michoud A. The complaint and appeal mechanisms for social security claims in the contracting states of the European Code of Social Security: a comparative overview. In: *Le droit comparé et le droit suisse*. Rashid Bahar et Thomas Kadner Graziano (Ed.). Genève: Schulthess éditions romandes, 2018. p. 65–85. (Programme doctoral romand de droit). URL: <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:148576>
15. Пояснювальна записка до проекту Закону про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини реєстр. номер 13181 від 17.04.2025. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/50c44619-50f3-4b80-bcc2-456abdc11e5a](https://itd.rada.gov.ua/50c44619-50f3-4b80-bcc2-456abdc11e5a)
16. Веннікова В. В. Особливості вирішення спорів у сфері соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2020. 20 с.

References

1. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 19: The right to social security (Art. 9 of the Covenant). 4 February 2008. E/C.12/GC/19. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=4slQ6QSmIBEDzFEovLCuW1a0Szab0oXTdImnsJZZVQdrCvvLm0yy7YCiVA9YY61Z8YHJWla0qOfZ9fbBAjHL%2Ft85RO2hJnLTuaYFs2cO6jfqPZ9jzOmvcmMVZ5TrXkOB>.
2. Gómez Heredero A. Social security as a human right. The protection afforded by the European Convention on Human Rights. Social Policy Department, Directorate General of Social Cohesion Council of Europe. 2007. 69 p.
3. Zvit Pro robotu ta vykonannya biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2024 rotsi. URL: https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2025/05/Zvit_2024.pdf (in Ukr.).
4. Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy «Pro administratyvnu protseduru» / avt. kolektyv: Andriiko O. F., Bevenko V. M. ta in.; za zah. red. Tymoshchuka V. P. Kyiv, 2023. 545 s. (in Ukr.).
5. Uriad vyznachyv chitkyi ta prozoryi pidkhid do vyplat za sudovymi rishenniamy dlia vsikh pensioneriv. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. 17 lypnia 2025 roku. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vyznachyv-chitkyi-taprozoryi-pidkhid-do-vyplat-za-sudovymi-rishenniamy-dlia-vsikh-pensioneriv> (in Ukr.).
6. Sprava «Iurii Mykolaiovych Ivanov proty Ukrainy» (Zaiava N 40450/04) Yevropeiskyi sud z prav liudyny, Mizhnarodni sudy; Rishennia, Sprava vid 15.10.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text (in Ukr.).
7. Sprava «Burmych ta inshi proty Ukrainy» (Zaiava N 46852/13 ta inshi) Yevropeiskyi sud z prav liudyny, Mizhnarodni sudy; Rishennia, Sprava vid 12.10.2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-192193%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-192193%22]})
8. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 23.09.1999 № 1105-XIV (v redaktsii vid 02.04.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/ed20220402#n60> (in Ukr.).
9. Trunova H. A. Zakhyst prav hromadian u sferi sotsialnoho strakhuvannia u pozasudovomu poriadku. *Pravova derzhava*. 2021. Vyp. 32. S. 349–356. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-349-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2021_32_39 (in Ukr.).
10. FSS vyznachyvsia z pravylamy roboty spetsialnoi komisii z pytan vyrishennia sporiv. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-fss-opredelilsya-s-pravilami-raboty-specialnoj-komissii-po-voprosam-razresheniya-sporov> (in Ukr.).
11. Araújo S., Meneses M. P. The effectiveness of social dialogue as an instrument to promote labour justice. Comparative Report. Ref. Ares(2018)6582945 – 20/12/2018. 45 r. URL: <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5c0334675&appId=PPGMS>
12. Ghellab Y., Varela N., Woodall J. Social dialogue and social security governance: A topical ILO perspective. *International Social Security Review*. 2011. Volume 64. Issue 4. P. 39–56. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40ed_dialogue/%40dialogue/documents/publication/wcms_172208.pdf

13. Sepúlveda M., Nyst C. The Human Rights Approach to Social Protection. 2012. 72 r. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/EPoverty/HumanRightsApproachToSocialProtection.pdf>
14. Michoud A. The complaint and appeal mechanisms for social security claims in the contracting states of the European Code of Social Security: a comparative overview. In: *Le droit comparé et le droit suisse*. Rashid Bahar et Thomas Kadner Graziano (Ed.). Genève: Schulthess éditions romandes, 2018. p. 65–85. (Programme doctoral romand de droit). URL: <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:148576>
15. Poiasniuvalna zapysku do proiektu Zakonu pro Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny reiestr. nomer 13181 vid 17.04.2025. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/50c44619-50f3-4b80-bcc2-456abdc11e5a> (in Ukr.).
16. Viennikova V. V. Osoblyvosti vyrishennia sporiv u sferi sotsialnoho zabezpechennia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.05. Kharkiv, 2020. 20 s. (in Ukr.).

Трунова Г. А. Захист права на соціальне забезпечення в умовах воєнного стану в Україні

Стаття присвячена дослідженню питання захисту права на соціальне забезпечення в умовах воєнного стану. Досліджено міжнародно-правові стандарти захисту права на соціальне забезпечення. Акцентовано увагу на системній проблемі безальтернативності судового захисту права на соціальне забезпечення та відсутності дієвих позасудових процедур. Проаналізовано проблему невиконання судових рішень у соціальних спорах. Розкрито роль соціального діалогу в контексті забезпечення комплексної соціальної політики держави та врегулювання соціальних спорів за допомогою позасудових процедур. Зроблено висновки та надано окремі рекомендації щодо удосконалення захисту права на соціальне забезпечення в умовах воєнного стану.

Ключові слова: захист прав, реалізація права, соціальне забезпечення, воєнний стан, адміністративна процедура, суд, позасудовий захист, медіація, соціальний діалог, соціальне страхування.

Trunova H. A. Protection of the right to social security under martial law in Ukraine

The article is devoted to the study of the protection of the right to social security under martial law. It emphasizes the systemic problem of the lack of effective mechanisms for the extrajudicial protection of social rights, the overload of administrative courts, and the problem of non-enforcement of court decisions.

The study examines international legal standards for the protection of the right to social security, which enshrine the accessibility, affordability, timeliness, and effectiveness of remedies in the field of social security. The significance of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the case law of the European Court of Human Rights in protecting the right to social security is characterized.

Particular attention is paid to the problem of the lack of alternatives to judicial protection of the right to social security and the absence of effective extrajudicial procedures. The issue of non-enforcement of court decisions in social disputes is analyzed. The role of social dialogue in ensuring a comprehensive state social policy and in resolving social disputes through extrajudicial procedures is highlighted.

It is emphasized that the expansion of private-law principles in the legal regulation of the right to social security, the development of social services, and the decentralization of social security bring to the fore the need to develop alternative dispute resolution procedures in this field, in particular mediation.

Conclusions are drawn and specific recommendations are provided for improving the protection of the right to social security under martial law.

Keywords: protection of rights, implementation of the right, social security, martial law, administrative procedure, court, extrajudicial protection, mediation, social dialogue, social insurance.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-481-486

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.03.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026